

Истоки психологических проблем личности часто обусловлены ошибочной трактовкой и пониманием жизненной ситуации, другого человека, самого себя. Квалифицированная психологическая помощь должна способствовать пониманию личностью ее искажений, их глубинно-психологических детерминант. Практическая психология может и должна способствовать формированию нового концепта личности, что обеспечит его продуктивную жизненную реализацию.

Такую возможность предоставляет использование метода активного социально-психологического обучения, разработанного Т. Яценко[3,4]. Глубинно-психологическая ориентация групповой психокоррекции обеспечивает целостное познание психики, осознанных и неосознанных мотивов суждений и поведения. Иррациональность суждений снимается путем интерпретации их глубинных детерминант, осознания ошибочной субъективности. В отличие от многих практик оказания психологической помощи «эталонные суждения» не предлагаются. Воздействие на суждения субъекта происходит опосредовано, контекстно. Их динамика обеспечивается путем осознания личностной проблематики, ее интеллектуальной проработкой.

Выводы и перспективы дальнейших исследований. Опыт практической работы свидетельствует о том, что важной составной диагностико-коррекционной практики является объективация психической реальности субъекта. Ориентация в оценках личности помогает психологу понять мир, в котором она живет. Оценочные суждения индивида дают возможность узнать его ожидания, условные ценности и социально-перцептивные искажения. Глубинная психокоррекция способствует познанию истоков деструкций личности. Осознание ошибочности собственных оценок, анализ условных ценностей помогает субъекту по-другому взглянуть на мир и себя в нем. Смена оценочных суждений, их динамика в сторону объективности способствует разрушению деструктивных стереотипов, что расширяет жизненные перспективы личности и способствует ее гармонизации. Пересмотр системы ценностей поможет субъекту в решении проблем морально-этического плана и экзистенционных вопросов в целом.

Литература:

1. *Лапланш Ж., Понталис Ж.-Б.* Словарь по психоанализу/ Лапланш Ж., Понталис Ж.-Б. [пер с франц.]. – М.: Высшая школа, 1996. – 623 с.
2. Развитие в психоанализе/ [Кляйн М., Айзенс С., Райверл Дж., Хайманн П.].- М.: Академический проект.2001. – 512 с.
3. *Яценко Т., Кміт Я., Коновалова О.* Взаємозв'язок між суб'єктивною та об'єктивною реальністю у процесі АСПН. //Педагогіка і психологія професійної освіти. – 1999 - №4 – С.202-215.
4. *Яценко Т.С.* Основи глибинної психокорекції: феноменологія, теорія і практика: Навч. посіб. – К.: Вища шк., 2006. – 382с.

Резюме: Стаття присвячена аналізу необхідності пізнання суджень суб'єкта у процесі глибинно-психологічної корекції. Судження особистості розглядаються як важливе джерело діагностики її психічної реальності.

Ключові слова: судження особистості, психічна реальність, об'єктні відносини, умовні цінності.

Резюме: Стаття посвящена аналізу необхідності познання суждений субъекта в процессе глубинно-психологической коррекции. Суждения личности рассматриваются как важный источник диагностики ее психической реальности

Ключевые слова: суждения личности, психическая реальность, объектные отношения, условные ценности.

© 2012

О. В. Магдич (м. Черкаси)

ПОЗИТИВНА ДЕЗІНТЕГРАЦІЯ ТА ВТОРИННА ІНТЕГРАЦІЯ В КОНТЕКСТІ ГАРМОНІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ ЗАДОВОЛЕННЯ ТА ПРИНЦИПУ РЕАЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТА (ПСИХОДИНАМІЧНИЙ ПІДХІД)

Постановка проблеми: Психодинамічний підхід має ряд засадничих основ, що забезпечують оптимальність психокорекційного процесу. Актуальність дослідження пов'язана з тенденцією росту інтересу до пізнання особливостей індивідуальності особистості в якості інтегрованого, багатовимірного відображення об'єктивної реальності, однак особливості процесів первинної дезінтеграції та вторинної інтеграції в контексті гармонізації принципу задоволення та принципу реальності суб'єкта є недостатньо висвітленими в глибинній психології.

Мета статті: виявлення взаємозв'язку процесів первинної дезінтеграції та вторинної інтеграції в психокорекційному процесі глибинного спрямування з принципами задоволення та реальності.

В контексті досліджуваної теми звернемось до розуміння проблеми інтеграції та дезінтеграції в науковій літературі. Так в фізиці, філософії, релігії, фізіології та психології вони характеризуються як основи функціонування будь – якої структури.

В психології питання інтеграції та дезінтеграції висвітлювалось в працях З.Фрейда [15,16,17], К.Г. Юнга [18], Е.Ноймана [12], К.Роджерса [13], Ю.А. Александровського [2], Н.Т.Абрамової [1], Л. Берталанфі [3], К.Домбровського [5], В.В.Козлова [9]. На більш глибокому рівні поняття інтеграції було розроблено в працях С.Гроффа, Р. Ассаджолі, К.Уілбер, О. Маслоу.

Філософський енциклопедичний словник інтеграцію (integration) характеризує як процес, з допомогою якого частини об'єднуються, утворюючи цілісність [11]. Поняття «інтеграція» було введено К.Г. Юнгом в якості прийняття і усвідомлення структурою Его витісненого матеріалу суб'єктивної реальності. Також в психологічних працях процеси інтеграції та дезінтеграції розкрито в якості основ внутрішньої суперечності психіки та чинниками, що визначають конструктивну або деструктивну спрямованість особистості (З.Фрейд, К.Г.Юнг, Е.Фром, М.Кляйн, К.Хорні), як стимул психічного розвитку (К.Домбровський, І.Г.Пригожин, В.В.Козлов, Е.Йоманс), а також як основа розвитку системи психіки (Н.Т.Абрамова, Л.Берталанфі, Ю.А. Александровський) та чинники що зумовлюють суб'єктивну зінтегрованість психіки (Т.С.Яценко).

Філософський енциклопедичний словник [11] характеризує дезінтеграцію (від лат. de - геть від... і integer – цілісний) полярним до інтеграції процесом з характеристиками розсіювання, розщеплення, розділення. В тлумачному словнику поняття «дезінтеграція» визначається як «втрата чи порушення чіткості роботи системи» [8]. На думку І.В. Калашник характеристиками дезінтеграції є розпад, руйнування інтегрованої структури. Дезінтеграційні процеси в психології пов'язують також з втратою ціннісних орієнтацій, що раніше були важливими і завдяки суперечливості з новими цінностями вони зумовлюють внутрішньо-особистісні кризи.

В глибинній психології дезінтеграцією називається процес при якому картина цілісного потягу цілковито переноситься з переднього на задній план.

В повсякденному житті, суб'єкт після життєвих потрясень стає психологічно сильнішим, відбувається переоцінка життєвих цінностей та установок на вищому рівні розвитку, і саме в такому випадку дезінтеграція набуває характеристик позитивної дезінтеграції. Процеси дезінтеграції виникають також під час сильного емоційного виснаження, перевтоми та хвороби.

Аналіз наукової літератури дозволяє стверджувати, що поняття інтеграції та дезінтеграції хоча пов'язані між собою, однак не тотожні. Згідно з класичною теорією, психіка людини первинно презентована Ід і стає інтегрованою в результаті розвитку Его. В психотерапевтичній енциклопедії зазначається, що завершальна інтеграція особистості відбувається тоді коли структура Его володіє імпульсами Ід, іншими словами «там де було Ід, там буде Его» (З.Фрейд).

В об'єкт – теорії, суб'єкт починає життя в стані первинної інтеграції. «Первинна особистість дитини складається з єдиного, динамічного Его» (Fairbairn, 1952). Цілісність та інтеграцію психіки забезпечує захисна система, якій властиво захищати від тривоги та забезпечувати ілюзорність сприймання (Т.С.Яценко) за допомогою розщеплення чи витіснення частин потенційно інтегрованої самості (К. Г. Юнг).

Психоаналіз займається проблемами інтеграції і дезінтеграції особистості досліджуючи конфлікт несвідомого, енергією якого керований принцип задоволення, з вимогами об'єктивної реальності та необхідністю досягнення просоціальних цілей (принцип реальності). Заборони, обмеження та норми (створюючи «цензуру» свідомості) дезінтегрують психіку за рахунок фіксації на психологічних травмах, а також приглушують енергію несвідомих потягів, задаючи вектор опосередкованого їх задоволення (обмовки, забування неприємного), нерідко набуваючи деструктивних ознак.

В структурі психіки З.Фрейда енергетичним джерелом психічної енергії є Воно (Ід), оскільки в ньому концентрується енергія інстинктів, табуованих бажань, потягів що прагнуть до негайного задоволення, незалежно від ставлення суб'єкта до об'єктивної реальності. Адаптації до об'єктивної реальності слугує Его, що сприймає інформацію про оточуючий світ і стан організму, зберігає її в пам'яті та регулює відповідні дії суб'єкта в цілях його самозбереження. Супер – Его містить моральні стандарти, заборони та заохочення, що інтроєктуються несвідомо в процесі соціалізації. Виникаючи завдяки механізму ідентифікації дитини з значимим об'єктом цензор Супер – Его проявляється в вигляді совісті, почуття страху та провини. За умови, коли Его не підтримує емотивного імперативу Ід задля уникання незадоволення та позбавлення психічної слабкості (наприклад суб'єктивного відчуття комплексу неповноцінності, відчуження об'єкта незадоволення), відбувається процес витіснення. Витіснення має просоціальний компонент, що є прерогативою Супер – Его і, не дивлячись на латентність у функціонуванні, має здатність проявлятися в поведінці. На думку Т.С.Яценко, витіснення здійснюються незалежно одне від одного і тільки на латентному від свідомості рівні вони здатні до накладання, конкуренції, домінування емотивності, когнітивної відповідності, доцільності та семантичної навантаженості витіснених компонентів інфантильного Его, де причиною є едипальна залежність [19].

Витісненню підлягає усвідомлення суб'єктом того, що вимоги до Его з боку Ід, Супер – Его і зовнішньої реальності, до якої суб'єкт вимушений адаптуватись, є несумісними. Свідомо суб'єкт відчуває невдоволення власним Его, роздратування, агресію (прояви негативної дезінтеграції). Несвідомо Супер – Его, як цензор та «наставник», формує почуття провини та самопокарання. Оскільки у психіки немає невіршених проблем,

внутрішню напругу, що виникає внаслідок цього переживання, допомагає подолати захисна система через ілюзорну зінтегрованість психіки. Суб'єкт не усвідомлює причинної зумовленості зазначених психологічних тонкощів до моменту взаємодії та стосунків з іншими людьми, коли захисти викривлюють реальність на користь власного ідеалізованого – Его, тим самим інтегруючи вимоги того, що очікували значимі люди та закономірностями розвитку самої особистості. Така суб'єктивна зінтегрованість є перешкодою гармонійних стосунків, оскільки принцип задоволення потреб суб'єкта є домінантою, яка не тільки детермінує, але й має деструктивний вплив на результат спілкування. За умови, коли суб'єкт знаходиться під впливом принципу реальності, його принцип задоволення не перебуває в конфлікті з задоволенням потреб інших людей, завдяки розвиненій здатності знаходити компроміс та бажання задовольняти власні потреби через задоволення потреб іншого, а також завдяки розвитку соціально – перцептивного інтелекту.

Психодинамічний підхід зорієнтований не тільки на розвиток соціально - перцептивного інтелекту, адаптації та оптимізації соціалізації, а також гармонізації принципів задоволення та принципів реальності суб'єкта. Пізнання в даному напрямку проходить в трьох аспектах – динамічному (дослідження суперечливості психіки у взаємозв'язку свідомого та несвідомого), енергетичному (спрямованість та розподіл енергії) і структурно – семантичному (лінійні взаємозалежності та пізнання та інтеграція їх суперечливості), а особливої уваги приділяється значущості та ролі несвідомого Ід [20]. Дана інстанція функціонує у відповідності з первинними процесами, що декларується принципом задоволення, її наповненість невпорядкована і не непідвладна причинно – наслідковим зв'язкам та часовим характеристикам. З.Фрейд характеризував Ід ірраціональною, дифузною - хаотичною і аморальною інстанцією, що функціонує за принципом задоволення та завжди прагне зняти напруження при задоволенні потреб [15].

Для вибору об'єкта задоволення потреби психіка використовує вторинний процес, за допомогою якого відбувається співвіднесення ймовірності бажаного задоволення потреби та можливостями їх реалізації в об'єктивній реальності. Вторинний процес, як характеристика принципу реальності, набуває функційних ознак з розвитком особистості і психічних процесів (особливого значення в цьому відіграє мислення) .

В процесі розвитку досвід минулого негайного задоволення потреб суб'єкта формує несвідому установку очікування (Ф.Е.Василюк), інфантильну зацікавленість (Т.С.Яценко) в реалізації суб'єктивних бажань з допомогою активності інших, але не шляхом власної самореалізації та діяльності [4, 19]. Таким чином, проявляється примітивна інтеграція суб'єкта (К.Домбровський), якій притаманна щільна структура імпульсів, що діють автоматично, та бажань, які підкоряють собі інтелект, змушують його виконувати інструментальну функцію щодо них і визначають орієнтацію розвитку особистості на задоволенні примітивних потреб [5].

Досягнення інтеграції вищого рівня та радість задоволення вищого порядку досягається через процес творчості, мистецтва, просвіти, тобто через процес самоактуалізації (А.Маслоу, Е.Фром). Т.С.Яценко зазначає що «розвиток полягає не тільки в побудові вищих рівнів структури особистості, а й у попередньому послабленні існуючих малоефективних структур особистості, що стосуються стереотипізованих тенденцій і установок поведінки, що стимулюються примітивними імпульсами, вузькими біологічними цілями і тенденціями» [19, с.75].

В психокорекційному процесі «вузькоплановість» сприймання оточуючої дійсності протагоністом не тільки проявляється в домінуванні у нього стереотипних тенденцій мислення, ригідності психіки, але й у низькому рівні соціально – перцептивного інтелекту та не розвиненій здатності до «селекціонування впливів з боку оточення, до зміни власних позицій і установок» [19]. К.Домбровський диференціював негативну та позитивну дезінтеграцію і виокремив характеристики позитивної дезінтеграції. До таких характеристик відносить домінування багаторівневої дезінтеграції над однорівневою, активізація і розширення самоусвідомлення, самоконтролю і самозміни, перевага глобальних форм дезінтеграції над частковими, психічна пластичність, збільшення здатності до змін та переорієнтації особистих та міжособистісних цінностей та установок, послаблення стереотипних і автоматизованих механізмів особистості [5]. В психодинамічній теорії та практиці акцент на позитивній дезінтеграції пов'язаний насамперед з гуманною орієнтацією ставлення до особистості протагоніста в психокорекційному процесі та забезпеченню оптимальних умов корекції, які б сприяли оптимізації процесу вторинної інтеграції. Створення атмосфери прийняття та безоціночного ставлення до протагоніста неможливе без ознайомлення та прийняття принципів роботи (наприклад: безоціночне ставлення, активність, робота в ситуації «тут і зараз», конфіденційність, добровільність). Домінування позитивного мікроклімату в психокорекційному процесі дає можливість нівелювати ситуативні захисти, що вливають на поведінку та поступово вийти на базальні (Т.С.Яценко). Протагоніст в діалозі з психологом має відчувати себе не тільки комфортно, але й захищено, оскільки саме ці умови сприяють виходу на інфантильні базальні захисти, допомагають з'ясувати умовні та безумовні цінності та сприяти розвитку оптимальних умов спілкування, партнерства. Перебуваючи в умовах прийняття та розуміння, психіка може перейти в стан емоційної дезінтегрованості, що викликано незвичною ситуацією, оскільки процес відбувається без настанов та цензорів. Однак головною є змістова \ сенсова дезінтеграція. Психокорекційний процес має проходити так, щоб протагоніст відкрив існування іншої логіки, по якій на латентному рівні розгортається його активність, життєвий

шлях, а не лише свідому впорядкованість власного світогляду та реальності. Відповідно об'єктивується суперечливість психіки, причини діаметрально спрямованих протиріч між свідомими прагненнями та несвідомою направленістю психіки.

За рахунок того, що психіка та захисна система спрямовані на збалансованість внутрішніх суперечностей через механізм суб'єктивної зінтегрованості, саме тому у буденному житті суб'єкт не усвідомлює відходів від реальності, власного внеску в деструкції стосунків, інфантильного очікування задоволення потреб. Відбувається це, на думку Дметерко Н.В. за рахунок суб'єктивної зінтегрованості та об'єктивної дезінтеграції, що проявляються на когнітивному, емоційному та поведінковому рівнях функціонування психіки. Як зазначає дослідниця «суб'єктивна зінтегрованість та об'єктивна дезінтеграція детермінована внутрішньою суперечністю психіки. поведінковими та емоційними виявами дезінтеграції є: непослідовність поведінки, перепади настрою, суперечливість висновків, проєкція власних проблем на інших людей, пропуски в сприйманні соціально – перцептивної інформації, тривожність, сором, невдоволеність собою» [6, с.178]. Завдяки усталеності тенденції до рівноваги, що забезпечується захисною системою, забезпечує суб'єктивну зінтегрованість психіки та йде на компроміси, завдяки яким свідоме видає інтереси несвідомої сфери за свої, цінності інфантильного «Я» за цінності ідеалу «Я» за допомогою раціоналізації. Це є причиною формування розбіжностей між свідомо декларованими намаганнями, цілями особистості та спрямованістю реальної поведінки. Здатність цілісного бачення цих суперечностей, розуміння феномену позитивної дезінтеграції та вторинної інтеграції (суб'єктивну зінтегрованість та об'єктивну дезінтеграцію) психіки особистості сприяє точності й адекватності процесуальної психодіагностики. Когнітивні та емоційні, поведінкові прояви феномену суб'єктивної зінтегрованості й об'єктивної дезінтеграції психіки виконують інформативно – сигнальну функцію для психолога-практика, розшифрування якої сприяє виявленню професіоналом функційних особливостей логіки несвідомого в психокорекційному процесі. Створена атмосфера прийняття та психологічної захищеності, обміну досвідом та зворотної інформації в психокорекційному процесі глибинного спрямування сприяє позитивній дезінтеграції суб'єкта за рахунок об'єктивної автоматизованості, стереотипності і здатності до соціально-перцептивного викривлення інформації. Протагоніст на власному матеріалі розвиває здатність розуміння власної особистості, прослідковує власні непродуктивні механізми блокування потенціалу, виходить на витоки інфантилізму, поведінкових автоматизмів та причинної зумовленості складнощів адаптації в соціумі, що до психокорекції приховувала захисна система.

Набуваючи ознак об'єктивності та послаблюючи суб'єктивну ілюзорність інтеграції захисної системи, суб'єкт набуває здатності переходу на вищий рівень розвитку – рівень вторинної (об'єктивної) інтеграції. Т.С.Яценко визначила ознаки вторинної інтеграції як «процес переходу від автоматизму до рефлексії; від примітивізму до ускладнення особистісної структури; від первинних інстинктів і почуттів до вищих бажань і переживань; від підкорення стереотипам до свідомої емпатії та гнучкості поведінки; від стану «виховуваного» до самовиховання; від психотерапії до ауто психотерапії; від залежної поведінки й до очікувань заохочення до навколишніми до дій, що відповідають сутності індивідуальності й свободи особистості» [19]. Зазначені зміни в жодному випадку не передбачають одноразової психокорекції.

Відповідно через послаблення існуючих малоєфективних структур особистості, зокрема, суб'єктивного ілюзорного сприймання та викривлення реальності, зумовлених функцією захисної системи відбувається наближення до об'єктивної реальності та зміна якості задоволення в напрямку самореалізації. Психокорекційний процес в світлі психодинамічного підходу розглядає психіку цілісно і виходить з розуміння, що психічна реальність являє собою не тільки те, що істинно існує, але й уявну, фантазійну її частину. Психолог під час психокорекційного процесу спостерігає та співставляє наскільки суб'єктивна реальність співвідноситься з дійсною реальністю та прослідковує суперечності, які сам протагоніст не усвідомлює.

Оскільки захисна система під владою несвідомого працює опосередковано, в замаскованому вигляді, суб'єкт не спроможний пізнати особливості її функціонування самостійно. Психолог має вміти інтерпретувати, дешифрувати її прояви в поведінковому, когнітивному та емоційному аспектах.

Як зазначає Т.С.Яценко, найбільш складним завданням є здатність в окремих проявах поведінки розкрити семантику висловлювань та символів, їх системну впорядкованість, що допоможе в з'ясуванні характерних особливостей захисної системи та особистісної проблематики протагоніста. Це потребує цілісного розуміння функціонування несвідомої і свідомої сфер психіки. Несвідоме знає про всі процеси, механізми, особливості, які властиві психіці суб'єкта. Свідоме не може бачити змісту несвідомого, оскільки на перешкоді їм в цьому стають захисти та опори для того, щоб не допустити до витісненої інформації.

За витісненою інформацією завжди стоїть енергія Ід, що проявляється в свідомості дискретно (фрагментарно) [19]. Не дивлячись на те, що енергія Ід проходить обмеження соціалізації та редукцію прямого задоволення, його напрям та прагнення незмінні – реалізація (об'єктивація) в поведінці. Стримуючим фактором прямої реалізації є Супер - Его, опори, захисти, тому сфера несвідомого актуалізується в процесі символізації, яка маскує її зміст та наповненість. Несвідоме в прямій формі не презентоване ні протагоністу, ні психологу, який може пізнати його через сни, комунікати, вчинки, малюнки, фантазії. Відповідно, принцип задоволення, оскільки є

частиною несвідомого, в процесі психокорекційного впливу опосередковано, контекстно переходить на якісно інший рівень. Позитивна дезінтеграція та вторинна інтеграція в психокорекції дозволяють ослабити суб'єктивну зінтегрованість через зменшення впливу захисної системи, розширення самосвідомості протагоніста, послаблення непродуктивних витрат енергії для завершення незавершених справ дитинства. Зменшується залежність від попереднього досвіду переживання реальності на формування суджень про об'єктивну дійсність. Психокорекційний процес, що включає механізми позитивної дезінтеграції та вторинної інтеграції, допомагає спрямувати енергетичний потенціал суб'єкта в напрямку вищого рівня інтеграції – відкриття творчого потенціалу в самоактуалізації й самостановлення, розширення самоусвідомлення та глибинно-психологічних змін. Відсутність прямолінійності в пізнанні несвідомого ускладнює цей процес, однак, володіючи методологічною основою психодинамічного підходу, психолог отримує можливість об'єктивації глибинно-психологічних суперечностей та збільшенню інтеграційних можливостей принципу задоволення та принципу реальності протагоніста.

Література:

1. *Абрамова Н.Т.* Диалектика части и целого // Пути интерации биологического и социогуманитарного знания.- М.Феникс, 1984.- С.212 – 226.
2. *Александровский Ю.А.* Психические расстройства во время и после чрезвычайной ситуации // Психиатрия и психофармакология. – 2001. – Т.3.-№4.-С.17- 29
3. *Берталанфи Л.* История и статус общей теории систем // Системные исследования - М., 1973.- С.20-37.
4. *Василюк Ф.Е.* Гедонистическое переживание. // Психология переживания. Анализ преодоления критических ситуаций.- М.: Издательство Московского университета, 1984.- 345 с.
5. *Dombrowski. K.* Deintegracja pozstivna. – Warshawa, 1979. – С. 9 - 10
6. *Дметерко Н.В.* До питання про становлення професійного мислення психолога – практика // Проблеми сучасної психологічної освіти.-Ялта: РВВ КГУ, 2009.- Вип.21.-Ч.1.- С.173-182
7. *Зеленский. В.* Словарь аналитической психологии. – М: Изд. В.М.Скакун, 2002. - 280 с.
8. *Калашник I.B.* Проблема інтеграції та дезінтеграції в науковій літературі // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова .Серія 12.Психологічні науки: 36.наукових праць. К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2010.- № 29 (53) – С.93 -100
9. *Козлов В.В.* Парадигма интегративных психотехнологий // Психологический пульс Ярославля: Сборник / Под. ред. В.В.Новикова. – М.- Ярославль, 1998.- С.140 – 156.
10. *Кот Л.Г.* Глубинная психология учения и методики // psyoffice.ru
11. Новейший философский словарь / Сост.А.А.Грицанов. – М: Изд. В.М.Скакун, 1998. – 896с.
12. *Нойман Е.* Глубинная психология и новая этика.Человек мистический. – С.Пб.: Академический проект, 1999. – 206 с.
13. *Роджерс К.* Взгляд на психотерапию. Становление человека. – М.:Прогресс, 1994. – 121с.
14. *Тытарь Е.* Концепция личности в теории позитивной дезинтеграции К.Домбровского // Психотехнологии в социальной работе: Сборник / Под. ред.. В.В.Козлова. – Ярославль: МАПН,ЯрГУ,2000.- Вып.5.- С.131 – 146.
15. *Фрейд З.* По ту сторону принципа удовольствия //З.Фрейд. Психология бессознательного .- М.:ООО «Фирма СТД»,2006.- 430с.
16. *Фрейд З.* Положения о двух принципах психической деятельности. //Основные психологические теории в психоанализе.- М.:Госиздат,1923.-С.82-89.
17. *Фрейд З.* Мы и смерть. По ту сторону принципа наслаждения // С.Рязанцев. Танатология – наука о смерти. – Спб., 1994.- 380с.
18. *Юнг К.Г.* Исследование феноменологии самости. – М.: Рефл – бук; К.: Ваклер, 1997.- 336с.
19. *Яценко Т.С.* Основи глибинної психокорекції феноменологія, теорія і практика.-Київ.: «Вища школа», 2006.- 382с.
20. *Яценко Т.С.* Теорія та практика групової психокорекції – Київ «Вища школа», 2004.- 500с.

Резюме: Пропонована стаття презентує намір аналізу особливостей впливу процесів позитивної дезінтеграції та вторинної інтеграції в психокорекційному процесі глибинного спрямування на гармонізацію принципу задоволення та принципу реальності суб'єкта. Розкрито залежність гармонізації даних принципів від функціонування захисної системи, «автоматизмів», відходів від реальності, а також висвітлено особливості позитивної дезінтеграції та вторинної інтеграції в глибинній психокорекції в контексті досліджуваної теми. Наголос поставлений на контекстній характеристиці механізму зміни задоволення суб'єкта на шляху до об'єктивної реальності.

Ключові слова: інтеграція, дезінтеграція, принцип задоволення, принцип реальності, психокорекційний процес.

Резюме: Представленная статья презентовала анализ особенностей влияния позитивной дезинтеграции и вторичной интеграции в психокоррекционном процессе глубинного направления на гармонизацию принципа удовольствия и реальности субъекта. Раскрыта зависимость гармоничности данных принципов от функционирования защитной системы, психических «автоматизмов», отходо́в от реальности, а также показаны особенности позитивной дезинтеграции и вторичной интеграции в глубинной психокоррекции в контексте исследуемой темы. Акцент поставлен на контекстной характеристике механизма изменения удовольствия субъекта на пути к объективной реальности.

Ключевые слова: интеграция, дезинтеграция, принцип удовольствия, принцип реальности, психокоррекционный процесс.

© 2012

Л. М. Маруп, О. П. Бутенко (м. Черкаси)

ОСОБЛИВОСТІ ДИНАМІКИ ОСОБИСТІСНОЇ РЕФЛЕКСІЇ СУБ'ЄКТА В ПСИХОКОРЕКЦІЙНИХ ГРУПАХ ЗА МЕТОДОМ АКТИВНОГО СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО НАВЧАННЯ (АСПН)

Постановка проблеми. В умовах розвитку сучасного суспільства навчання у вищих навчальних закладах зорієнтовано на формування у студентів науково-предметних знань через вербальну передачу інформації, багато уваги приділяється змісту професійної діяльності і реальним практичним відносинам студента з суб'єктами майбутньої фахової діяльності. Але можливо недостатньо аналітичної діяльності самого студента по усвідомленню себе як суб'єкта діяльності, самовизначення себе в професії і вибудовування власної позиції на базі професійної рефлексії. Феномен рефлексії, як процесу спрямованого на аналіз, розуміння, усвідомлення себе, своїх почуттів, станів, відношень з іншими і до інших, є вагомим у фаховій реалізації майбутнього спеціаліста. Розвиток здатності майбутніх психологів до рефлексії викликає якісні зміни у структурі самосвідомості особистості, переструктурування та розширення її когнітивних компонентів, а також вдосконалення їх саморегуляції. Здатність до рефлексії реалізується через здібність до відчуження від ситуації, можливість бачити себе зі сторони, перетворити себе на об'єкт дослідження, а також гностичної компетентності, лабільності, оригінальності, критичності, домінуванні когнітивного компоненту у процесі прийняття рішення. Рефлексивно-перцептивні вміння, що притаманні професіоналу, особистісна рефлексія розвиваються під час тренінгових занять, зокрема, в корекційних групах за методом активного соціально-психологічного навчання (АСПН).

Мета статті – з'ясувати особливості динаміки особистісної рефлексії суб'єкта в психокорекційних групах за методом активного соціально-психологічного навчання (АСПН).

Сучасні дослідження рефлексії проходять в межах більшості галузей психологічного знання, вказуючи на її складність, різноманіття та віднесеність до всіх рівнів психічної організації. Проблема рефлексії ставилася і в різній мірі вирішувалася практично у всіх філософських напрямках при поясненні суб'єктивного та об'єктивного проживання життя, де рефлексія роздивлялася як важливий засіб виходу особистості за межі проживання життя, як засіб обмірковування і перетворення не тільки оточуючого, але й самого себе. У філософії рефлексія є одночасно формою існування філософського знання, основним методом його отримання, а також засобом взаємодії з різними галузями знань. Рефлексія, як вона описується в історії філософії, є певною акцією, спрямованою на усвідомлення власних дій людини, розкриття їх канонів, а також законів, що постають в об'єктивній дійсності.

В сучасній філософській і психологічній літературі термін „рефлексія” досить поширений. Проте більшість його гносеологічних характеристик обмежується уявленнями, які співвідносяться з дослівним перекладом цього слова з латини („повернення назад”) для заглиблення у те, що відбулось, потім на цій основі пізнавати найпотаємніші глибини буття через активність людини [1]. Відтак, цим терміном позначаються поняття, що відрізняються за змістом, або котрі можна описати в інших категоріях.

В сучасний час проблема розвитку професійної свідомості активно обговорюється в педагогічній і психологічній літературі. Поняття рефлексії активно входить в педагогічну практику, але в психологічній науці немає однозначного визначення статусу рефлексивності в структурі психіки. Всі існуючі підходи до розуміння походження та розвитку рефлексивності можна поділити на дві групи [5]. До першої відносяться такі, що роздивляються рефлексивність як феномен в діяльності мислення людини. Друга група бачить рефлексивність в якості специфічного утворення в структурі особистості.

В межах першого напрямку найбільш послідовно і поетапно генезис розвитку рефлексивних операцій представлений в роботах Ж. Піаже [1]. На його думку, рефлексивність з'являється в спорах дитини з однолітками, де їй потрібно оцінювати власні і чужі твердження. Ж. Піаже виділяв три основні етапи в генезисі рефлексії:

- період доопераційного мислення, коли дитиною усвідомлюються тільки ціль та результат власної дії;